

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	 <p>معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

درس اول

کلیاتی پیرامون زبان‌شناسی و زبان فارسی

۱. زبان و زبان‌شناسی

زمانی که سخن از زبان‌شناسی به میان می‌آید، این سوال در ذهن همه شکل می‌گیرد که زبان‌شناسی به چه معناست؟ بعضی افراد فکر می‌کنند که زبان‌شناسی یعنی بررسی زبان‌هایی چون فارسی، اسپانیایی، انگلیسی، ایتالیایی، فرانسوی، آلمانی و ... در واقع بیشتر افراد که با مطالعات زبان‌شناسی سروکار ندارند، در مورد علم زبان‌شناسی و تعریف و کاربرد آن، اطلاعات چندانی ندارند. هدف از نگارش این فصل، معرفی کلی زبان‌شناسی برای تمام خوانندگان گرامی می‌باشد که به نوعی علاقمند به مسائل مربوط به زبان و زبان‌شناسی هستند.

زبان‌شناسی علمی است که به بررسی و مطالعه‌ی زبان در مفهوم عام می‌پردازد. در واقع بررسی زبان‌هایی مانند فارسی، اسپانیایی، انگلیسی، ایتالیایی، فرانسوی، آلمانی و ... بررسی زبان در مفهوم خاص است. برای آگاهی از مفهوم زبان به معنای عام ابتدا باید تعریفی جامع و کلی از زبان به دست دهیم. اصطلاحاتی مانند زبان، جامعه، فرهنگ و عباراتی نظیر اینها مبهم هستند. این اصطلاحات را به راحتی نمی‌توان تعریف کرد و مشکل اساسی در تعریف آن‌ها این است که اساساً تعریفشان باید با واژه‌های دیگر نیز همراه باشد، به عبارتی اگر بخواهیم جامعه را تعریف کنیم باید آن را با زبان و فرهنگ و حتی اصطلاحات دیگری مانند خانواده و نظیر آن تعریف کنیم در حالی که خود این واژه‌ها نیز مبهم هستند و در مورد سایر واژه‌ها نیز با همین مشکل روبرو هستیم. نگارندگان در تعریف اصطلاح زبان، سعی نموده‌اند تا جایی که امکان دارد آن را از تمام جنبه‌ها بررسی کنند. البته وجود ابهام در این تعریف همواره اجتناب‌ناپذیر است.

ما هر روز از زبان استفاده می‌کنیم و این امر آن قدر برای ما عادی شده که به آن بی‌توجه هستیم. بلومفیلد در فصل اول کتاب خود با عنوان «زبان» در مورد مطالعه‌ی زبان چنین می‌نویسد: زبان در زندگی ما نقش بزرگی بازی می‌کند. ولی ما شاید به دلیل اینکه با آن اخت و آشنا هستیم، به ندرت

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	<p> معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

درباره‌ی آن به مشاهده و تأمل می‌پردازیم و همیشه وجود آن را مثل نفس کشیدن یا راه رفتن بدیهی فرض می‌کنیم. اثرات زبان در حیات آدمی چشم‌گیر است و شامل بسیاری از چیزهایی می‌شود که انسان را از حیوان متمایز می‌سازند.

ما همگی در مورد این جمله‌ی بلومفیلد تردیدی نداریم. در طول روز برای برقراری ارتباط با اطرافیان خود در محیط خانواده، محل کار و در متن اجتماع مجبور به استفاده از زبان به روش گفتاری یا نوشتاری هستیم. گاهی با خود سخن می‌گوییم و در مورد اتفاقات دور و برمان با خود می‌اندیشیم. حتی وقتی خاموش هستیم و سخنی بر لب نمی‌آوریم در مغز خود در حال پردازش سخنانی هستیم که افکار نامیده می‌شوند. وقتی قلم به دست می‌گیریم و قطعه‌ی ادبی می‌نویسیم نیز در حال استفاده از زبان ادبی هستیم و دست به آفرینش ادبی زبان می‌زنیم. پس برقراری ارتباط، حدیث نفس، تکیه‌گاه اندیشه و آفرینش ادبی جزو نقش‌های زبان هستند که همه‌ی افراد با آن سروکار دارند و از آن‌ها استفاده می‌کنند. از آن‌جا که انسان در جامعه زندگی می‌کند و موجودی اجتماعی است، از نقش برقراری ارتباط بیشتر استفاده می‌کند و مجبور به استفاده‌ی همیشگی از آن است، حتی در مکالمات تلفنی و ارسال پیامک‌ها در حال برقراری ارتباط است. تقریباً تمام زبان‌شناسان معتقد هستند که همین نقش برقراری ارتباط، مهم‌ترین و اصلی‌ترین نقش زبان است و سایر نقش‌ها در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

در واقع ما در تعریف زبان به مفهوم عام با عوامل زیر سروکار داریم:

- تعریف علمی زبان
- چگونگی پیدایش زبان
- ارتباط بین کلمه و معنی آن
- اندام‌های گفتاری و تولید صوت
- چگونگی یادگیری زبان توسط کودک
- چگونگی پردازش زبان در مغز و آسیب مغزی و اختلالات گفتاری
- تغییرات زبان و تغییرات اجتماع

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	<p> معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	--	--

توضیح کلی و مختصری در مورد هر یک از عوامل نامبرده‌ی بالا ما را به مفهوم زبان واقف‌تر می‌سازد.

۱-۱- تعریف علمی زبان

زبان نظامی است ذهنی و عینی. ذهنی به این معنا که زبان به عنوان یک سیستم در ذهن همه‌ی گویندگان و شنوندگان و در واقع کاربران زبان وجود دارد. وقتی این جنبه‌ی ذهنی نمود عینی می‌یابد، تبدیل به گفتار شده و عینیت می‌یابد. پس در اصل، ما دارای یک توانش بالقوه ذهنی هستیم که در موقع سخن گفتن تبدیل به کنشی عینی و بالفعل می‌شود. زبان دارای دو نمود گفتاری و نوشتاری می‌باشد که هر دو نمود در نقش برقراری ارتباط، بیان احساسات شخصی، بیان فکر و اندیشه و نقش آفرینش ادبی به کار می‌روند.

۱-۲- چگونگی پیدایش زبان

تا به امروز، هیچ‌کس نمی‌داند که زبان چگونه، چه وقت و چرا به وجود آمده است. در مورد پیدایش زبان فرضیه‌های متفاوتی وجود دارد. یکی از این فرضیه‌ها منشأ الهی بودن آن است که بر طبق آن خداوند آدم را آفرید و آدم تمام موجودات زنده را نام‌گذاری کرد. این فرضیه زبان را موهبتی الهی می‌داند. فرضیه‌ی دیگر فرضیه تکامل تدریجی است که معتقد است زبان آهسته آهسته به وجود آمد. فرضیه‌ی ناگهانی نیز معتقد به پیدایش حادثه‌گونه و ناگهانی زبان است. فرضیه «یا هی هو» می‌گوید: زبان در اثر فعالیت‌های بدنی و انجام کار فیزیکی به وجود آمده است. همچنین فرضیات متعدد دیگری نیز وجود دارد که در بخشی مجزا در این کتاب به طور مفصل شرح داده شده‌اند.

۱-۳- ارتباط بین کلمه و معنی آن

این بحث نیز به معنی‌شناسی زبان ارتباط پیدا می‌کند. در اینجا شرح مختصری داده می‌شود و در فصل معنی‌شناسی همین کتاب به تفضیل مطرح می‌شود. این بحث به دوران افلاطون برمی‌گردد. افلاطون معتقد بود که بین کلمه و معنی آن، رابطه‌ای طبیعی وجود دارد. این در حالی بود که

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p style="text-align: center;">بیتکال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	<p style="text-align: center;"> معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

شاگردش ارسطو، با او مخالف بود و رابطه‌ی کلمه و معنی‌اش را رابطه‌ای قراردادی می‌دانست. در این مورد بعدها معلوم شد که حق با ارسطو است.

۴-۱- اندام‌های گفتاری و تولید صوت

این موضوع به آواشناسی که مقدمه‌ی زبان‌شناسی است مربوط می‌شود. اندام‌های تولید گفتار: شش‌ها، حجاب حاجز (دیافراگم)، نای، حنجره، تارآواها، گلوگاه، حفره‌ی بینی، دهان، کام، زبان، دندان‌ها و لب‌ها می‌باشند. زبان مهمترین عضو تولید گفتار است. به دلیل اهمیت آن است که نام این اندام را روی کل سیستم صوتی گذاشته‌اند مثلاً می‌گویند زبان فارسی، زبان انگلیسی و غیره.

نقش اولیه‌ی این اندام‌ها، جویدن و بلع غذا است و نقش ثانویه‌ی آن‌ها تولید گفتار است. در فصل-های دیگر این کتاب بیشتر با آن‌ها آشنا خواهیم شد.

۵-۱- چگونگی فراگیری زبان توسط کودک

این مبحث به روان‌شناسی زبان که حوزه‌ای جدید در زبان‌شناسی است تعلق دارد. چامسکی معتقد است که هر کودک با یک توانایی ذاتی بالقوه به دنیا می‌آید و سپس تحت تأثیر محیط و گفتار والدین و اطرافیانش این توانایی بالقوه بارور شده و بالفعل می‌شود و در محیط هر زبانی، قادر به فراگیری آن زبان است. به این معنی که اگر پدر و مادر کودک به زبان انگلیسی صحبت کنند و کودک در بدو تولد به پدر و مادر اسپانیایی زبانی سپرده شود و در محیط زبان اسپانیایی بزرگ شود، تنها می‌تواند زبان اسپانیایی را فرا گیرد، شاید بعدها بتواند انگلیسی را به عنوان زبان دوم بیاموزد اما زبانی مادری‌اش، زبان محیط اطرافش یعنی اسپانیایی خواهد بود. چامسکی پیرو دکارت و در واقع خردگرا است، اگرچه مخالفان او و تجربه‌گرایان با این نظریه‌ی او مخالف هستند اما در حال حاضر نظریه‌ای غالب است.

۶-۱- چگونگی پردازش زبان در مغز، آسیب مغزی و اختلالات گفتاری

این دو مبحث نیز بسیار پیچیده هستند و در حوزه‌ی روان‌شناسی و عصب‌شناسی زبان مطرح‌اند. با توجه به پژوهش‌های انجام شده در این زمینه می‌توان به خوبی پی برد که بشر سالیان درازی است

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	<p> معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

که در پی یافتن این مسئله است که زبان چگونه در مغز پردازش می‌شود و مراکز گفتاری، شنیداری، نوشتاری در چه مناطقی از مغز قرار دارد که آسیب‌های متفاوت در اثر تصادف یا سکتة منجر به آسیب‌های متفاوتی در سیستم گفتاری و ادراکی می‌شوند. اینها نیز مسائلی هستند که با زبان و تعریف آن ارتباط پیدا می‌کنند.

۷-۱- تغییرات زبان و تغییرات اجتماع

بنا بر مطالعاتی که تا کنون در این زمینه انجام شده است، زبان‌شناسان یا بهتر است بگوییم جامعه-شناسان زبان معتقدند که زبان نهادی اجتماعی است و از آن‌جا که جامعه به طور مداوم در حال تغییر است، زبان نیز همواره در حال تغییر است تا بتواند خود را با تغییرات جامعه هماهنگ کند. به عنوان مثال وقتی بشر در جامعه نیاز به ارتباط صوتی با هم‌نوعان خود پیدا کرد، تلفن توسط الکساندر گراهام بل اختراع شد و واژگان زیادی از جمله، تلفن، مکالمه، کابل تلفن، شرکت مخابرات و ... به وجود آمدند که از قبل وجود نداشتند و با نیازهای افراد جامعه به وسایلی نظیر اینها، واژه‌های مخصوص به آن‌ها نیز خلق می‌شوند. البته تعداد زیادی واژه در هر زبانی ابداع می‌شود و یا از زبان تحریف می‌شوند و یا قرض گرفته می‌شوند. و تا جایی که جوامع و زبان‌های مختلف با یکدیگر در ارتباط باشند این قبیل تبادلات اجتناب‌ناپذیرند. با این وجود اکثر زبان‌شناسان معتقدند که زبان با سرعتی کمتر از سرعت تغییر جوامع، تغییر می‌کند. زیرا اگر زبان به سرعت تغییر کند امر ارتباط مختل خواهد شد.

با توجه به مطالبی که در بالا گفته شد، تعریف زبان باید تمامی مطالب گفته‌شده را دربرگیرد، حتی اگر صدها صفحه‌ی دیگر راجع به زبان بنویسیم باز هم چستی زبان به صورت مبهم باقی می‌ماند. زبان‌شناسی علمی است که به بررسی زبان در حوزه‌های متفاوت می‌پردازد. امروزه زبان‌شناسی با علوم مهندسی، ریاضیات، ادبیات، جامعه، روان‌شناسی پیوند خورده و باعث به وجود آمدن حوزه‌های جدیدی همچون زبان‌شناسی رایانشی، جامعه‌شناسی زبان، روان‌شناسی زبان، عصب‌شناسی زبان و ... شده است. و با در نظر گرفتن این امر تعریف زبان نیز بسیار پیچیده و دشوار می‌باشد.

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	 <p>معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

۲- کلیات زبانی-زبان‌شناختی

در این بخش توضیحاتی کلی پیرامون خانواده زبانی زبان فارسی و سپس تاریخچه پیدایش دستور، پیدایش زبان‌شناسی و سپس دستور زبان فارسی ارائه شده است، این توضیحات هر چند ساده ولی کلیدی هستند که ما را در درک مطالب مندرج این کتاب در فصول بعدی یاری می‌کنند.

۲-۱- خانواده زبانی زبان فارسی

زبان فارسی از خانواده‌ی زبان‌های هندی و اروپایی است. زبان‌های هندی و اروپایی در حدود هزاره-ی اول پیش از میلاد مسیح در بخش بزرگی از اروپا و جنوب غربی آسیا رایج بوده و از نیمه‌ی دوم سده‌ی پانزدهم میلادی در آمریکا و آفریقا و اقیانوسیه هم رایج گشته‌اند. خانواده زبان‌های هندی و اروپایی از گروه‌های زیر تشکیل شده است: آناتولیایی، هندی و ایرانی، یونانی، ایتالیایی، ژرمنی، ارمنی، تزاری، سلتی، بالتی و اسلاوی، آلبانیایی تشکیل شده است. شاخه‌ی هندی و ایرانی زبان-های هندی و ایرانی را دربرمی‌گیرد که شاخه‌ی ایرانی در هزاره‌ی اول پیش از میلاد مسیح در ایران و افغانستان و در شمال در منطقه‌ی میان مجارستان و ترکستان چین رایج بوده است. قدیمترین گونه‌های شاخه‌ی ایرانی، اوستایی و فارسی باستان است که اوستایی، زبان اوستا کتاب مقدس زردشتیان و زبان فارسی باستان، زبان رسمی داریوش کبیر (سلطنت از ۵۲۲ تا ۴۸۶ پیش از میلاد مسیح) و خشایارشا (سلطنت از ۴۸۶ تا ۴۶۵ پیش از میلاد مسیح) و جانشینان آنان است. برخی از زبان‌های امروز شاخه‌ی ایرانی عبارتند از: فارسی و پشتو و کردی و آسی و بلوچی (ابوالقاسمی، ۱۳۸۰: ۳-۴).

برای زبان فارسی سه دوره در نظر گرفته شده است:

۱- دوره‌ی باستان که شامل دو زبان فارسی باستان و اوستایی می‌باشد.

۲- دوره‌ی میانه که شامل دو گروه الف) گروه ایرانی میانه‌ی شرقی و ب) گروه ایرانی میانه‌ی غربی است.

گروه الف شامل زبان‌های بلخی، سکایی، سغدی و خوارزمی است.

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	 <p>معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

گروه ب شامل زبان‌های فارسی میانه و پهلوی اشکانی است.

۳- دوره‌ی جدید که شامل زبان‌های پشتو، زبان‌های کردی، زبان آسی، زبان بلوچی، زبان فارسی دری می‌باشند.

۲-۲- تاریخچه‌ی مختصر دستورنویسی

هندیان باستان و یونانیان باستان اولین اقوامی بودند که تحلیل دستوری را انجام دادند. بر طبق تراسک و می‌بلین (۲۰۱۰)، زندگی پانی‌نی زبان‌شناس مشهور هندی در قرن پنجم پیش از میلاد ناشناخته است اما اثر او، استادیهایی (Astadhayayi) اوج مطالعات اولیه‌ی بشر در زمینه‌ی واج-شناسی و دستور زبان است. نخستین گام در مطالعه‌ی دستور یونانی را ارسطو (۳۲۲-۳۸۴ پیش از میلاد) برداشت. پس از او، آپولونیوس دیسکولوس (۱۱۰-۱۷۵ میلادی) و دیونیسیوس تراکس (سده‌ی دوم تا اول پیش از میلاد) دستور زبان یونانی را نوشتند. در ادامه رومیان نیز شروع به نوشتن دستور زبان کردند. سنت یونانی-لاتینی در آثار پرسیان (Priscian) که در سده‌ی ششم میلادی می‌زیست نمونه‌ای از آن است. باین حال سنت زبان‌شناسی هندی از سنت زبان‌شناسی یونانی و رومی عالمانه‌تر بود. در سده‌های چهاردهم و پانزدهم میلادی، اروپاییان توصیف‌پریشان از زبان لاتین را به زبان‌های خود تحمیل نمودند. دانشمندان فرانسوی سده‌ی هفدهم، مشهور به محفل پورت رویال، یک دستور زبان «جهانی» ابتکاری و قابل توجه برای زبان فرانسوی تألیف نمودند. این دستور زبان تا حد زیادی از دستور پریشان فاصله گرفت. در اواخر سده‌ی هجدهم میلادی، زبان‌شناسان اروپایی متوجه شباهت بین زبان‌ها شدند. در این دوره زبان‌شناسی تاریخی-تطبیقی باب شد. پژوهشگرانی نظیر (فرانتس پاپ (Franz Bopp, 1791-1867) (راسموس راسک (Rasmus Rask 1787-1832) و (جاکوب گریم (Jacob Grimm, 1785-1863) توانستند نشان دهند که تقریباً تمامی زبان‌های اروپایی و بسیاری از زبان‌های آسیایی به این طریق با هم مرتبط هستند. ویلیام جونز نیز در این دوره (1746-1794) که به مطالعه‌ی زبان سنسکریت مشغول بود در سخنرانی خود (۱۷۸۶) در انجمن آسیایی کلکته اعلام کرد که زبان سنسکریت، یونانی، لاتین و زبان فارسی باستان و اوستایی با هم شباهت‌های زیادی دارند. و با هم هم‌خانواده و

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	 <p>معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

هم‌ریشه می‌باشند (باقری، ۱۳۷۸). دستور نویسی برای زبان انگلیسی از قرن هجدهم شروع شد که دارای دو مأخذ منطق و دستور زبان بودند (باطنی، ۱۳۸۵).

۲-۳- منشأ زبان‌شناسی همگانی

در اواخر سده‌ی نوزدهم بود که مطالعه‌ی غیرتاریخی ساختار زبان‌ها آغاز شد. پیشگامانی نظیر جورج فن در گابلنتس ((George Von der Gabelentz (1840-93) آلمانی و یان بودوئن دوکورتنه ((Jan Baudouin de Courtenay (1845-1929) لهستانی و میکولای کروزوسکی لهستانی ((Mikolai Kruszewski (1851-87) مشاهدات مهم خود را درباره‌ی ساخت واژه و ساختار صوت در زبان‌ها منتشر ساختند. در حال حاضر، ما این نوع آثار را زبان‌شناسی همگانی می‌نامیم، یعنی مطالعه و بررسی چگونگی ترکیب و شکل‌گیری و نحوه‌ی عملکرد زبان‌ها (تراسک و می‌بلین، ۲۰۱۰: ۱۲).

فردینان دو سوسور (Ferdinand de Saussure) زبان‌شناس اهل ژنو، اولین کسی است که به اندیشه‌های زبان‌شناسی نوین شکل داد و در درس‌های دانشگاهی خود بین سال‌های ۱۹۰۶ تا ۱۹۱۱ زبان‌شناسی را بر پایه‌ای علمی گذاشت. به همین خاطر او را «پدر زبان‌شناسی نوین» در قرن بیستم می‌دانند. کتاب معروف او بنام «دوره‌ی زبان‌شناسی عمومی» پس از مرگ او انتشار یافت. اندیشه‌های سوسور در تعیین مسیر زبان‌شناسی جدید بسیار مؤثر افتاد و پس از او مکتب‌های زبان‌شناسی گوناگونی پدید آمد که از همه مهم‌تر مکتب‌های زبان‌شناسی پراگ، کپنهاگ و آمریکایی است (باطنی، ۱۳۸۵: ۷۶-۷۷).

۲-۴- دستورنویسی برای زبان فارسی

دستور نویسی برای زبان فارسی ابتدا سبق و سیاق عربی‌گونه‌ای داشته است. چون زبان عربی قرن‌ها بود که فرهنگ اسلامی را دربرمی‌داشت و از پشتوانه‌ی مذهبی محکمی نیز برخوردار بود، طبعاً ایرانیان به دیده‌ی احترام به آن می‌نگریستند. این زبان برای ارباب فضل و دانش همان مقامی را داشت که لاتین برای دانشمندان اروپای غربی داشت. در نتیجه دستور نویسان کتب صرف و نحو عربی را ترجمه کرده و نام آن‌را صرف و نحو فارسی گذاشته‌اند. کتاب فارسی را به تقلید عربی به سه

<p>دانشکده: ادبیات و علوم انسانی گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی رشته: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مقطع آموزشی: کارشناسی ارشد کد درس: ۱۱۲۷۷۱۵</p>	<p>بیست‌سال عنوان درس: ساخت زبان فارسی استاد درس: دکتر مهین‌ناز میردهقان و فرزانه حیدری</p>	 <p>معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات دوره‌های آزاد رایانه‌ای (IR OCW)</p>
--	---	--

قسم: اسم و فعل و حرف تقسیم کرده‌اند و درست مثل عربی ماضی را از مصدر و مضارع را از ماضی گرفته‌اند. اولین دستور نویس فارسیف میرزا حبیب اصفهانی می‌باشد. وی نخستین کسی است که اصطلاح دستور را برای نام کتاب قواعد زبان پارسی اختیار کرده و قواعد فارسی را از عربی جدا ساخته و از دایره‌ی ترجمه و تقلید عرب قدم بیرون نهاده است. وی دو کتاب «دستور سخن» در سال (۱۲۸۹ قمری در استامبول و «دبستان سخن» در سال ۱۳۰۸ قمری در همان شهر تألیف کرده است. از نظر تاریخی پس از میرزا حبیب اصفهانی، باید از میرزا عبدالعظیم خان قریب نام برد. وی در دستور نویسی کار میرزا حبیب را رنبال کرد. با سه دوره دستور زبان فارسی که او نوشت، دستورنویسی در ایران رونق یافت. بعد از دستور قریب باید از «دستور پنج استاد» (قریب، بهار، فروزانفر، همائی و رشید یاسمی) نام برد. این کتاب سال‌ها در مدارس تدریس شده است. پس از این کتاب نیز دستورنویسی ادامه یافته و کتاب‌های دستور زیادی در مورد زبان فارسی نگاشته شده است (همان: ۲۴-۲۶).

منابع

- ابوالقاسمی، محسن. *تاریخ زبان فارسی*، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۶، چاپ هشتم.
- باقری، مه‌ری. *مقدمات زبان‌شناسی*، تهران، نشر قطره، ۱۳۸۳، چاپ هفتم.
- باطنی، محمدرضا. *نگاهی تازه به دستور زبان*، تهران، انتشارات آگه، ۱۳۸۵، چاپ دوازدهم.
- آرال. تراسک و بیل می‌بلین. *معرفی زبان‌شناسی* (ترجمه دکتر ابراهیم چگنی)، تهران، انتشارات رهنما، ۱۳۸۸، چاپ اول.